

LEJLA
LALAMI

*Mavrov
izveštaj*

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

■ Laguna ■

Naslov originala

Laila Lalami

THE MOOR'S ACCOUNT

Copyright © 2014 by Laila Lalami

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mojoj kćeri

U ime Boga, samilosnog, milostivog. Neka je hvaljen Bog, Gospodar Svetova, i molimo se i blagosiljajmo našeg proroka Muhameda i sve njegovo potomstvo i sledbenike. Ova knjiga je ponizno delo Mustafe ibn Muhameda ibn Abdusalama el Zamorija, istinit izveštaj o njegovom životu i putovanjima iz grada Azemura u Zemlju Indijanca, u koju je stigao kao rob i, u pokušaju da vrati slobodu, doživeo brodolom i lutao mnogo godina.

Budući da sam ovu povest napisao dugo pošto su se događaji o kojima izveštavam dogodili, morao sam se pouzdati samo u svoje pamćenje. Stoga je moguće da su daljine o kojima pripovedam pomalo zbrkane, ili da datumi koje navodim nisu sasvim precizni, ali to su manje važne greške, kakve se mogu i očekivati u takvom slučaju. U svemu ostalom, izjavljujem da sam opisao ove događaje baš kako sam im i svedočio, uključujući i one koji, zbog svoje retkosti, mogu čitaocu izgledati kao neistiniti.

Namera mi je da ispravim detalje priče koju su sačinili moji saputnici, tri kastiljanska gospodina poznata pod imenima Andres Dorantes de Karanza, Alonso del Kastiljo Maldonado, i naročito Alvar Nunjez Kabeza de Vaka, koji je preneo njihovo svedočenje, nazvano još i *Zajednički izveštaj*, Audijensiji u Santo Domingu. Prvi je bio moj zakoniti gospodar, drugi moj sadrug sužanj, a treći moj suparnik

pripovedač. Međutim, za razliku od njih, ja nikad nisam pozvan pred španskog potkralja da svedočim o našem putovanju među Indijancima.

Svu trojicu kastiljanskih plemića smatram ljudima dobrog karaktera, ali uveren sam da su – pod pritiskom biskupa, potkralja i markiza De Valjeha, a u skladu sa standardima njihovog položaja – zavedeni da određene događaje izostave, a neke druge prenaglase, da neke detalje potisnu, a neke izmisle, dok sam ja, koji nisam obavezan moćnim Kastiljancima, niti sputan pravilima društva kom ne pripadam, slobodan da ispričavam pravu priповest o onome što se dogodilo mojim saputnicima i meni.

Svako od nas, bio crn ili beo, gospodar ili rob, bogataš ili siromah, muškarac ili žena, na kraju želi da bude upamćen posle smrti. Ni ja nisam izuzetak; želim da nadživim večnost tame koja me čeka. Ako, nekim srećnim slučajem, ovaj izveštaj nađe put do nekog odgovarajućeg zapisničara, koji će naći za shodno da ga prepíše bez dodatnog ukrašavanja – osim kaligrafskog ili, u turskom i persijskom maniru, iluminacijama u boji – onda će možda, jednoga dana, biti volja Božja da moji zemljaci čuju za moje čudesne avanture i iz njih izvuku ono što mudri ljudi i treba da izvuku: istinu prerusenu u zabavu.

PRIČA O LA FLORIDI

Bila je to 934. godina od hidžre, trideseta godina mog života, peta godina mog robovanja – i nalazio sam se na rubu poznatoga sveta. Marširao sam iza senjor Dorantesa po bujnoj teritoriji koju su on i Kastiljanci poput njega zvali La Florida. Ne znam sa sigurnošću kako je zove moj narod. Kad sam otišao iz Azemura, vesti o ovoj zemlji nisu često privlačile pažnju naših gradskih telala; uglavnom su izveštavali o gladi, nedavnom zemljotresu ili o ustancima na jugu Berberije. Ali pretpostavljam da bi je, u skladu s našim običajima imenovanja, moj narod jednostavno nazvao Zemlja Indijanaca. Mora da i sami Indijanci imaju za nju neko ime, mada za njega nisu znali ni senjor Dorantes niti bilo ko drugi u našoj ekspediciji.

Senjor Dorantes mi je pričao da je La Florida veliko ostrvo, veće od same Kastilje, i da se proteže od obale na koju smo se iskricali pa sve do Mirnog mora. Od jednog okeana do drugog, tako je on to opisao. I celom tom zemljom, rekao je, sad će vladati Panfilo de Narvaez, zapovednik armade. Meni se činilo malo verovatno, ili bar čudno, da će španski kralj

dozvoliti jednom svom podaniku da vlada teritorijom većom od njegove, ali zadržao sam, naravno, svoje mišljenje za sebe.

Marširali smo na sever, prema kraljevini Apalača. Senjor Narvaez je za nju saznao od nekih Indijanaca koje je zarobio pošto je armada stigla na obalu La Floride. Iako nisam želeo da dođem ovamo, laknulo mi je kad je nastupio trenutak da se iskrcamo, jer su putovanje preko Okeana magle i mraka remetile sve one teškoće koje se mogu i očekivati od takvog jednog prelaza: dvopek je bio bajat, voda mutna, klozeti prljavi. Putnici i posada su, zbog skućenog prostora, bili naročito razdražljivi i izbijale su svađe gotovo svakoga dana. Ali najgori od svega bio je smrad – neprekidni zadah neopranih ljudi, izmešan s dimom iz mangala i vonjem konjske balege i živinskog đubreta koji je uporno izbijao iz životinjskih odeljaka uprkos tome što su svakodnevno čišćeni – kužna mešavina koja bi te zapahnula čim kročiš u potpalublje.

Bio sam radoznao u vezi sa ovom zemljom zbog toga što sam slušao, ili prisluškivao, od mog gospodara i njegovih prijatelja, mnogo priča o Indijancima. Govorili su da Indijanci imaju crvenu kožu i da nemaju kapke; da su pagani koji prinose ljudske žrtve i obožavaju bogove zlog izgleda; da ispijaju misteriozne napitke od kojih imaju vizije; da svuda idu kao od majke rođeni, čak i žene – u šta mi je bilo toliko teško poverovati da sam tu tvrdnju odbacio kao neistinitu. Ipak, očarala me je. Ova zemlja je za mene postala ne samo odredište već i mesto potpune fantazije, mesto kakvo može postojati samo u mašti lutajućih pripovedača na berberskim sukovima. Tako je na čoveka delovalo putovanje preko Okeana magle i mraka, čak i ako nikad nisi ni želeo da ga preduzmeš. Zaraziš se ambicijom drugih, polako i nepovratno.

Iskrčavanje je bilo ograničeno na malu grupu oficira i vojnika sa svakog broda. Kao kapetan broda *Grasija de Dios*, senjor Dorantes je odabrao dvadesetoricu, a među njima i ovog slugu Božjeg, Mustafu ibn Muhameda, da se čamcem na vesla preveze na žalo. Moj gospodar je stajao na pramcu plovila, s jednom rukom na kuku, dok mu je druga počivala na jabuci mača; taj stav je bio tako savršen izraz njegovog nestrpljenja da prisvoji blaga novoga sveta da je izgledalo kao da pozira nekom nevidljivom skulptoru.

Bilo je lepo prolećno jutro; nebo je bilo ravnodušno plavo, a voda bistra. Sa žala smo polako krenuli ka ribarskom selu koje je jedan mornar spazio sa osmatračnice na jarbolu i koje se nalazilo od obale udaljeno otprilike na domet strele odapete iz samostrela. Na mene je najpre ostavila utisak tišina svuda oko nas. Ne, tišina nije prava reč. Najzad, čuli su se talasi, kao i šum lišća palmi na blagom povetarcu. Duž staze su sletali neobični galebovi da nas posmatraju, a onda odlazili uz lepet krila. Ali osećao sam veliko odsustvo.

U selu je bilo dvanaestak koliba, izgrađenih na drvenim šipovima i pokrivenih palminim lišćem. Bile su raspoređene u širokom krugu, a između njih je bilo dovoljno prostora za kuvanje i skladištenje hrane. Na ognjištima, raštrkanim po obodu kruga, bile su naslagane spremne cepanice, a sa prečage su visile tri jelenje kože s kojih je još kapala krv na zemlju, ali selo je bilo pusto. Guverner je ipak naredio temeljan pretres. U kolibama su nađene alatke za kuvanje i čišćenje, a uz njih životinjske kože i krzna, sušena riba i suvo meso, kao i velike količine suncokretovih semenki, oraha i voća. Vojnici su najednom počeli da uzimaju sve što su mogli; svaki je ljubomorno stezao ono što je pokrao i menjao za ono što je želeo. Ja nisam ništa uzeo i nisam imao čime da trgujem, ali osećao sam stid jer sam svedok takve

krađe i, pošto nisam mogao da ih sprečim, istovremeno i njihov saučesnik.

Dok sam s gospodarom stajao ispred jedne kolibe, zapazio sam hrpu ribarskih mreža. Baš kad sam jednu podigao, da bolje pogledam njeno neobično tkanje, našao sam čudan mali oblutak. Najpre mi se učinilo da je teg, ali mreže su imale utege od glatkog kamenja, sasvim različite od ovog, koji je bio žut i hrapave površine. Potom sam pomislio da je dečja igračka, jer je izgledao kao da bi mogao biti kliker ili sadržaj zvečke; možda je greškom ostavljen na ribarskim mrežama. Podigao sam ga na svetlo da bolje pogledam, ali to je video senjor Dorantes.

Estebaniko, rekao je moj gospodar. Šta si to našao?

Estebaniko je bilo ime koje su mi dali Kastiljanci kad su me kupili od portugalskih trgovaca – niz glasova čiji mi strani prizvuk još uvek para uši. Kad sam pao u ropstvo, bio sam primoran da se odrekнем ne samo svoje slobode već i imena koje su za mene odabrali moji majka i otac. Ime je dragoceno; ono u sebi nosi jezik, istoriju, tradiciju i običaje, naročit pogled na svet. Izgubiti ime značilo je i izgubiti vezu sa svim time. I stoga nikad nisam bio u stanju da se otresem osećanja da je taj Estebaniko neki čovek kog su izmislili Kastiljanci, sasvim drugačiji od čoveka koji ja stvarno jesam. Gospodar mi je oteo kamenčić iz ruke. Šta je to?, upitao je.

Ništa, senjor.

Ništa?

Samo kamenčić.

Daj da vidim. Zagrebao je kamenčić noktom i pod slojem prljavštine se ukazala svetlija nijansa žute. On je bio ljubopitljiv čovek, moj gospodar, uvek je postavljao pitanja o svemu. Možda je upravo zato odlučio da ostavi svoj velelepni dom u Behar del Kastanjaru i obogati se na teritoriji još neucrtanoj

u mape. Njegova radoznalost prema svetu nije mi bila odbojna, ali zavideo sam mu na tome kako je govorio o svome rodnom gradu – uvek sa predviđanjem slavnog povratka.

Nije to ništa, rekao sam opet.

Nisam tako siguran.

Mora da je pirit.

Ali moglo bi biti i zlato. Okretao je kamenčić među prstima, ne znajući šta da radi s njim. A onda je iznenada odlučio i otrčao do senjor Narvaeza, koji je stajao nasred sela i čekao da njegovi ljudi završe pretres. Don Panfilo, pozvao ga je moj gospodar. Don Panfilo.

Treba da vam opišem guvernera. Ono najupadljivije na njegovom licu bio je crni povez preko desnog oka. Pridavao mu je zastrašujući izgled, ali meni se činilo da upali obrazi i uvučena brada nisu tome naročito doprinosili. Najčešće je, čak i kad za tim nije bilo potrebe, nosio čelični šlem ukrašen nojevim perjem. A preko grudnog oklopa, od ramena do boka mu je bila prebačena plava lenta, koju je ukrasno vezivao na kuku. Izgledao je kao čovek koji ulaže mnogo truda u svoj izgled, ali je istovremeno bio kadar i za grubosti najnižeg od svojih vojnika. Jednom sam ga video kako kopa nos i izvlači dugu, otegnutu slinu dok je s jednim svojim kapetanom raspravljao o brodskim zalihama.

Senjor Narvaez je primio kamenčić pohlepnim prstima. Ponovo dizanje ka svetlu, ponovo grebanje. Ovo je zlato, kazao je svečanim tonom. Kamenčić mu je ležao na dlanu kao neko posluženje. Kad je progovorio, glas mu je bio promukao. Dobro obavljeno, kapetane Dorantese. Dobro obavljeno.

Oficiri su se uzbuđeno okupili oko guvernera, a jedan vojnik je otrčao na obalu da javi ostalima za zlato. Ja sam stajao iza senjor Dorantesa, zaklonjen od sunca njegovom senkom i mada mu nisam mogao videti lice, znao sam da je

ispunjen ponosom. Prodat sam mu godinu dana pre toga, u Sevilji, i od tada sam naučio kako da ga pročitam, kako da odredim kad je srećan, a kad samo zadovoljan, kad je ljut ili blago uzrujan, a kad zabrinut ili samo zaintrigiran – čitavu gradaciju osećanja koja se mogu pretočiti u postupke prema meni. Sad je, na primer, bio zadovoljan mojim otkrićem, ali taština ga je sprečila da kaže da sam ja taj koji je našao zlato. Morao sam da se pritajim, da neko vreme budem neprimećan, da ga pustim da uživa, sam, u slavi tog otkrića.

Malo zatim, guverner je naredio da se iskrca i ostatak armade. Bila su potrebna tri dana da se svi ljudi, konji i potrepštine prebace na belo peščano žalo. Kako je pristizalo sve više ljudi, nekako su se zbijali oko sebi bliskih, u postaji poznatih ljudi: guverner je obično stajao sa svojim kapetanima, u onom njihovom oklopu i šlemovima s perjanicama; predstavnik biskupa razgovarao je s fratrima koji su, sva četvorica, bili u potpuno istim, smeđim monaškim haljama; konjanici su se okupili s naoružanim vojnicima, svaki je nosio pušku kremenjaču, arkebuzu, samostrel, sablju, koplje s čeličnim vrškom, bodež, ili čak i sekiricu. Potom su tu bili naseljenici, među kojima drvodelje, zanatlije koji obrađuju metal, obučari, pekari, poljoprivrednici, trgovci i mnogi drugi čija zanimanja nikad nisam ni saznao ili sam ih brzo zaboravio. Bilo je i deset žena i trinaestoro dece, stajali su u grupicama, okruženi svojim drvenim škrinjama. Ali pedesetak robova, uključujući i ovog slugu Božjeg, Mustafu ibn Muhameda, bili su raštrkani, svaki je stajao uz čoveka koji ga poseduje, nosio njegov prtljag ili pazio na njegove stvari.

Kad su se konačno svi okupili na žalu, bilo je kasno popodne trećeg dana i oseka. Talasi su bili mali, a tamna traka obale izložena pogledu. Vreme je postalo svežije; sad je pesak pod mojim nogama bio hladan i lepljiv. Visoko na

nebu navukli su se oblaci, a sunce postalo nejasno vidljiva, daleka kugla. Navukla se i gusta magla sa okeana, polako ispirajući boje sveta oko nas, sad u raznim nijansama bele i sive. Bilo je veoma tiho.

Istupio je beležnik armade, zdepast čovek sa očima sovuljage, po imenu Heronimo de Albaniz. Stao je licem prema senjor Narvaezu, odvio svitak i počeo da čita jednoličnim glasom. U ime kralja i kraljice, želimo da obznanimo da ova zemlja pripada našem Gospodu Bogu, živom i večnom. Bog je postavio jednog čoveka, zvanog Sveti Petar, da bude vladalac nad svim ljudima na svetu, gde god da žive, i pod kojim god zakonom, i u kojoj god da su sekti ili veri. Naslednik Svetog Petra u ovoj ulozi je naš Sveti otac papa, koji je poklonio ovu *terra firmu** kralju i kraljici. Stoga, tražimo i zahtevamo da priznate Crkvu kao vladarku ovoga sveta, a sveštenika kog mi zovemo papa, i kralja i kraljicu, kao gospodare ove teritorije. Onda je senjor Albaniz prestao da govori i, bez traženja dozvole i izvinjenja, otpio vode iz čuture koja mu je visila preko ramena.

Posmatrao sam guvernerovo lice. Činilo se da ga je prekid naljutio, ali uzdržao se i ništa nije rekao, jer će to samo još više odužiti postupak. Ili možda samo nije želeo da uznemiri beležnika. Najzad, da nije beležnika i ljudi koji vode knjige i pišu izveštaje, niko ne bi znao šta rade guverneri. Ma koliko mala, ipak je potrebna određena mera strpljenja i poštovanja.

Senjor Albaniz je bez žurbe izbrisao usta i nastavio da govori. Ako budete radili kako vam kažemo, postupaćete dobro i mi ćemo vas prihvatiti s ljubavlju i milostivo. Ali ako odbijete da se povinujete, ili to sa zlim namerama odlažete,

* Lat.: *terra firma* – kopno, čvrsta zemlja. (Prim. prev.)

obaveštavamo vas da ćemo povesti rat protiv vas svim sredstvima kojima raspoložemo, i uzećemo vam žene i decu, i od njih napraviti robove, i oduzećemo vam vaša dobra, i nanećemo vam svu moguću štetu i nevolje. I ako se to dogodi, izjavljujemo da ćete za sve pogibije i gubitke vi biti krivi, a ne njihova veličanstva, niti gospoda ovde prisutna. Sad kad smo vam ovo saopštili, zahtevamo od beležnika da nam izda potvrdu sa svojim potpisom i potpisima ostalih prisutnih, kao svedoka ove rekvizicije.

Sve dok senjor Albaniz nije izneo ove pretnje i obećanja, nisam znao da je taj govor namenjen Indijancima. A nisam ni shvatao zašto je održan ovde, na ovom žalu, kad su ljudi kojima je namenjen već pobegli iz svog sela. Kako je to neobično – sećam se da sam mislio – kako su krajnje neobični običaji Kastiljanaca: samo zbog toga što nešto proglašavaju, oni veruju da tako i jeste. Sad znam da su ti osvajači, kao i mnogi drugi pre njih, a bez sumnje i poput onih posle njih, držali govore ne da bi izrekli istinu nego da bi je stvorili.

Senjor Albaniz je najzad ućutao. Pružio je svitak i čekao, pognute glave, dok je senjor Narvaez potpisivao rekviziciju. Guverner se okrenuo prema gomili i objavio da će ovo selo od sada pa nadalje biti poznato kao Portiljo. Kapetani su pognuli glave, a jedan vojnik je podigao steg, komad zelene tkanine s crvenim štitom u središtu. To me je podsetilo na jedan trenutak od pre mnogo godina, kad je na kuli tvrđave u Azemuru podignuta zastava portugalskog kralja. Tad sam bio mlad dečko, ali sam ipak osećao poniženje toga dana, jer je on promenio sudbinu moje porodice, upropastio nam život, a mene bacio daleko od moga doma. Sada, na drugom kraju sveta, ta scena se ponovila na drugačijoj pozornici, s drugačijim ljudima. Stoga se nisam mogao odupreti osećanju strave pred onim što će se tek dogoditi.

* * *

Moji strahovi su se potvrdili već rano sledećeg jutra, kad smo začuli neki metež iza seoskog skladišta. Senjor Dorantes je tražio od mene da ga ošišam, i samo što sam bio počeo da sečem njegovu gustu kosu boje pšenice. I brada mu je bila izrasla, ali nije tražio da je obrijem. Možda je smatrao da ne treba da brine o nečemu kao što je doterivanje sad kad je stigao do samog ruba carstva. Ili je pustio bradu zbog toga što može, dok Indijanci, sudeći po glasinama, to ne mogu. Priznajem da ga nisam pitao za razlog; laknulo mi je što imam manje posla. Međutim, kad smo začuli uzvike vojnika, senjor Dorantes je skočio na noge, s belim platnom i dalje vezanim oko vrata, i potrčao preko čistine u centru sela, da vidi šta se desilo. Pošao sam za njim, sa seviljskim makazama i dalje u ruci. Ispostavilo se da su vojnici otkrili neke Indijance kako se skrivaju u grmlju, i zarobili četvoricu.

Svi su, dakle, bili muškarci. Već sam imao prilike da vidim Indijance, na ostrvima Kuba i La Espanjola, gde se armada bila zaustavila da nabavi još zaliha namirnica, ali nikad tako izbliza. Nisam bio naviknut da vidim muškarce da slobodno idu kao od majke rođeni, bez stida zbog svoga tela, pa mi je prvi impuls bio da piljim. Bili su visoki i plećati, s kožom boje zemlje posle kiše. Kosa im je bila sjajna i duga, a desna ruka i leva noga istetovirane crtežima koje nisam prepoznavao. Jedan od njih bio je razrok, baš kao moj stric Omar, pa je žmirkao kako bi fokusirao pogled na ljude koji su ga zarobili. Drugi je osmotrio selo, obuhvatajući pogledom sve što se promenilo: veliki krst podignut pored hrama; guvernerov steg koji je visio s motke pobodene nasred sela; i, po obodu, konje vezane za novopostavljene stubove. Zbog priča o Indijancima koje sam slušao očekivao sam nešto neverovatno,

možda džinove koji bljuju vatru, ali ti ljudi su mi delovali bezopasno – naročito u poređenju s kastiljanskim vojnicima. Pa ipak, vezali su ih i doveli pred senjor Narvaeza.

Guverner je iz džepa izvadio onaj grumen zlata koji sam našao. Podigao je ruku s grumenom na dlanu i upitao ih za njega. Gde ste našli ovo zlato?

Zarobljenici su ga gledali bezizražajno, a jedan od njih je rekao nešto na njihovom maternjem jeziku. Još nisam umeo da razaberem nikakav obrazac u tom nizu glasova koji im je silazio sa usana – gde se jedna reč završava, a druga počinje? Pošto sam odrastao u trgovačkom gradu kakav je Azemur, to je u mene usadilo ljubav prema jeziku i, ako mi oprostite ovaj trenutak neskromnosti, određenu lakoću u učenju jezika. Stoga sam bio znatiželjan u pogledu jezika Indijanaca, bez obzira na to što nisam imao na raspolaganju nikakav ključ koji bi mi koristio da naučim nove izraze: poznate glasove, nekoliko zajedničkih reči, sličnu intonaciju. Međutim, na moje iznenađenje, guverner je polako klimao glavom, kao da je savršeno razumeo Indijance, pa čak i kao da se slaže s njima.

Ipak, ponovio je pitanje. Gde ste našli ovo zlato?

Vojnici iza njega su gledali i čekali. Gore na drveću, ptice su pevale, uporno cvrkutale uprkos tegobnoj vrućini. Utešni zvuk talasa dopirao je s obližnjeg žala i u vazduhu se osećao miris dima – neko je već zapalio vatru za *almuerzo**. Indijanci su ponovo odgovorili guverneru, isto što i malo pre toga. Ili sam bar ja pretpostavio da je to odgovor; zvučalo je kao da oni postavljaju pitanje guverneru, ili ga izazivaju na borbu, ili mu prete smrću ako ih ne pusti.

* Šp.: Ručak. (Prim. prev.)

Guverner je uljudno saslušao njihove odgovore, a onda se okrenuo svome štitonoši. Zatvorite ih u skladište, rekao je, i donesite mi bič.

Senjor Dorantes se vratio na sedište, a ja opet pošao za njim. Nijedan od nas nije ništa rekao dok sam završavao šišanje, a potom mu pružio malo ogledalo, dok sam drugo držao iza njega. Video sam oba naša odraza u tim naspramnim ogledalima. Moj gospodar je delovao kao da je zadovoljan šišanjem, s odobravanjem je klimao glavom okrećući lice levo-desno. Brada mu je skoro sakrila ožiljak na desnom obrazu, ožiljak o kojem sam ga jednom čuo kako ponosno priča gostima za večerom, da ga je zadobio pre mnogo godina u Kastilji, dok je učestvovao u gušenju ustanka protiv kralja. Što se pak mene tiče, moj položaj roba me je naučio da zadržim bezizražajno lice, ali u ogledalu sam zapazio da mi oči odaju brigu. Rekao sam sebi da sam samo bio radoznao da vidim kakve mreže za ribolov koriste Indijanci. Da nisam tražio zlato. Pa ipak, kamenčić koji sam pronašao prouzrokovao je bičevanje te četvorice ljudi, ljudi koji mi nisu učinili ništa nažao. Morao sam da se pretvaram, kao i moj gospodar, da ne čujem krike koji su počeli odjekivati iz skladišta. Za nekoliko trenutaka pretvorili su se u urlike, toliko duge i bolne da sam osetio njihov odjek u sopstvenoj duši. A onda je nastupila tišina, isprekidana samo povremenim strašnim pucanjem biča.

Kasnije, dok sam pomagao senjor Dorantesu da obuje čizme, čuo sam kako ga njegov mlađi brat Dijego, povučeni momak od šesnaest ili sedamnaest godina, pita o guvernerovom susretu s Indijancima. Nisam mogao da se načudim tome koliko se Dijego razlikovao od senjor Dorantesa iako su u krvnom srodstvu. Dok je jedan bio stidljiv i bezazlen, drugi je bio odvažan i lukav. Dok je jedan bio izbirljiv u

pogledu prijatelja, drugi bi brzo nekog zavoleo, ali i brzo zamrzeo. Pa ipak, Dijego je oponašao starijeg brata koliko god je mogao. Nosio je jaknu pri vrhu otkopčanu i šlem zabačen unazad, kao umorni vojnik. Pokušao je i da pusti bradu, ali do sada su mu izrasli samo raštrkani žbunići malja na obrazima. *Hermano*, rekao je Dijego. Kad je don Panfilo naučio njihov jezik? Zar je već bio u La Floridi?

Senjor Dorantes je šaljivo pogledao Dijega, ali mora da je pitanje smatrao bezopasnim jer je odmah na njega odgovorio. Ne, prvi put je ovde, kao i mi. Ali ima mnogo iskustva s divljacima. Ume da postigne da ga sasvim dobro razumeju i retko ne uspe da dođe do činjenica za kojima traga.

Meni to nije imalo nikakvog smisla, ali i dalje sam ćutao, jer sam znao da moj gospodar ne bi dobro primio osporavanje guvernerovih jezičkih sposobnosti. Stariji su nas učili: bolji je živ pas nego mrtav lav.

Ali zašto mora da ih bičuje?, uporno je nastavio Dijego.

Zato što su Indijanci poznati kao lažljivci, odgovorio je senjor Dorantes. Uzmi ovu četvoricu na primer. Najverovatnije su uhode, poslali su ih da nas osmatraju i izveštavaju o našem kretanju. Polako, gotovo neprimetno, ton moga gospodara promenio se od zabavljenog u blago razdražljiv. Ustao je, prešao prstom po gornjem rubu svojih čizama, da se uveri da su pantalone kako treba u njih uvučene. Da bismo došli do istine, neophodno ih je išibati.

Guverner je bičevao ona četiri zarobljenika sve dok nije procenio da su mu kazali istinu i bio zadovoljan. Naoružan njome, sazvaio je skup svih oficira za to veče. Sastali su se u najvećoj kolibi u selu, nekoj vrsti hrama u koji se lako moglo smestiti stotinu ljudi, mada je bilo pozvano samo

dvanaest muškaraca visokog ranga: predstavnik biskupa, rizničar, poreznik, beležnik i kapetani, među kojima i senjor Dorantes. Prethodno su izneli drvene statue pantera, s očima ofarbanim u žuto i s ratnim sekirama u rukama, zajedno s bubnjevima koji su, zamišljao sam, korišćeni u paganskim obredima. Tako je sad hram bio prazan. Ali oko mi je privukla tavanica: bila je ukrašena mnoštvom izokrenutih školjki koje su bacale na zemlju slab odsjaj.

Jedan za drugim, španski oficiri su posedali na indijanske hoklice, raspoređene u krugu. Guvernerov posilni je zastro dugačku klupu belim stolnjakom i stavio dva svećnjaka s upaljenim svećama na njegove krajeve. Onda je poslužio večeru – ribu sa roštilja, kuvani pirinač, suhu svinjetinu, sveže i suvo voće iz seoskog skladišta. Kad sam video hranu, obuzela me je glad kakvu nisam osetio danima, ali morao sam da sačekam da večera prođe pa da pojedem svoje skromno sledovanje. Senjor Narvaez je stao pred svoje oficire i objavio da onaj grumen zlata potiče iz bogate kraljevine zvane Apalači. Ta kraljevina se nalazi dve nedelje marša na sever od ovog sela, a u njenom glavnom gradu ima velikih količina zlata, kao i srebra, bakra i ostalih dragocenih metala. Oko grada se nalaze velika polja na kojima se gaje kukuruz i mahunarke, i mnogo ljudi koji ih obrađuju, a blizu je i reka puna ribe raznih vrsta. Svedočenje Indijanaca, koje je, na njegov zahtev, senjor Albaniz zapisao, uverilo ga je da je kraljevina Apalača bogata kao ona Montezumina.

Ta reč je imala dejstvo kao topovski hitac. Činilo mi se da su je svi okupljeni dočekali sa strahopoštovanjem, i priznajem da sam i ja ostao bez daha od čuda, jer sam u Sevilji slušao mnoge priče o tom bogatom caru čija je palata bila sva u zlatu i srebru. Kapetanovo uzbuđenje bilo je tako zarazno da sam uhvatio sebe kako sanjarim. Pomislio sam: šta ako

Kastiljanci osvoje tu kraljevinu? Šta ako senjor Dorantes postane jedan od najbogatijih ljudi u ovom delu carstva? U meni se lakomisleno pobudila nada da bi mogao – u znak zahvalnosti ili kao gest dobre volje, ili čak da bi proslavio svoje zlato i slavu – da oslobodi roba koji mu je ukazao na taj put. Kako sam lako podlegao fantaziji! Mogao bih da otplovim iz La Floride lađom u Sevilju, a odande da otputujem nazad u Azemur, grad na rubu starog kontinenta. Mogao bih da se vratim svojoj porodici, da ih zagrlim i da oni zagrle mene, da pređem prstima po neravnom dvorišnom zidu obloženom keramičkim pločicama, da čujem šum Um el Rabija, kad nadođe od prolećnih bujica, da sedim na krovu našeg doma u toplim letnjim noćima, kad je vazduh ispunjen mirisom zrelih smokava. Opet bih govorio jezik svojih predaka i našao utehu u tradiciji koju sam bio primoran da odbacim. I živeo bih do kraja svog veka među svojim narodom. Činjenica da mi ništa od toga nije ni obećano ni predloženo nije umanjila moju žudnju. I u trenutku pohlepe zaboravio sam koliku bi cenu drugi platili za ispunjenje moga sna.

Oficiri su podigli čaše da nazdrave guverneru, da mu zahvale za dobar vetar koji im je doneo, a robovi, uključujući i ovog slugu Božjeg, Mustafu ibn Muhameda, dosipali su im još vina. (Nije mi lako, čitaoče, da priznam da sam služio zabranjeno piće, ali odlučio sam da u ovom izlaganju ispričam sve što mi se dogodilo, pa ne smem da izostavim čak ni takav detalj.) Međutim, nastavio je guverner, podigavši ruke dlanovima prema okupljenima, da ih utiša, postoji jedna komplikacija. Armada je prevelika: četiri karavele i jedan brigantin, šest stotina ljudi i osamdeset konja, pedeset hiljada aroba* zaliha i oružja. Nije pogodna za misiju pred nama.

* Stara španska i portugalska mera za masu. (Prim. prev.)

I zato je odlučio da je podeli na dva kontingenta, otprilike iste veličine. Prvi će biti morski – mornari, žene i deca, i svi koji su bolovali od prehlade ili groznice, ili su iz nekih drugih razloga previše slabi da bi nastavili. Ti ljudi će ploviti uz obalu La Floride, do najbližeg grada u Novoj Španiji, luke Panuko, na ušću Rio de las Palmasa. Tamo će se usidriti i čekati. Drugi kontingent, takoreći, sastojće se od muškaraca u snazi, koji su kadri da pešače, jašu ili nose hranu i vodu, oružje i municiju, i marširaće unutrašnjošću ka Apalačima, osvojiće ih, a onda poslati manju grupu da se sastane s onima na moru. Guverner je pozvao kapetane da odaberu najbolje ljude među onima koji su putovali na njihovim brodovima.

Na skup je tad pala tišina. A onda je, u isti mah, nekoliko kapetana počelo da prigovara tom planu, naročito jedan mlad čovek koji je bio blizak prijatelj mog gospodara. Zvao se senjor Kastiljo i priključio se ekspediciji iz hira, pošto je čuo za nju na nekoj gozbi u Sevilji. Govorio je unjkavim glasom, zbog čega je zvučao kao dete, i zaista je bio tanan kao da je tek napunio dvadeset godina. Sećam se da je ustao i upitao da nije suviše rizično otposlati sve brodove i zalihe dok mi budemo napredovali u unutrašnjost kopna. Nema-mo mapu, rekao je. Nema-mo sredstava da nabavimo nove zalihe namirnica i potrepština ako misija potraje duže nego što smo očekivali. A naši piloti se ne slažu oko toga koliko je udaljen Panuko. Senjor Kastiljo je govorio iskreno i bez i trunke netrpeljivosti; ostali, koji su takođe prigovarali planu, sad su se utišali i prećutno mu dozvolili da govori u ime svih njih.

Iako nemamo mape, odgovorio je senjor Narvaez ljubazno, imamo onu četvoricu Indijanaca. Sveštenici će ih naučiti da govore naš jezik, pa će moći da služe kao vodiči i tumači. A što se tiče dužine misije, svojim očima ste videli

koliko su divljaci slabo naoružani. Neće nam trebati mnogo da ih pokorimo. Guverner te noći nije bio u oklopu. Bio je u crnoj jakni, čije je rukave povremeno povlačio i ispravljao. A sad, rekao je, da raspravimo kako ćemo se podeliti.

Senjor Kastiljo je prošao prstima kroz svoju gustu smeđu kosu, što je činio po navici kad je nervozan. Oprostite mi, don Panfilo, rekao je, ali još uvek nisam ubeđen da treba da pošaljemo brodove da otplove kad se tri naša pilota ne slažu u pogledu toga koliko smo udaljeni od Nove Španije.

Nismo daleko od luke Panuko, rekao je guverner. Glavni pilot kaže da se nalazi samo dvadeset liga odavde. Ostali piloti misle da bi moglo biti dvadeset pet. Ne bih to nazvao neslaganjem.

Ne predlažete valjda da tek tako pošaljemo naše brodove da otplove?

Guverner je prostrelio don Kastilja prodornim pogledom svog zdravog oka. Upravo to predlažem.

Šta ako se brodovi izgube na putu u luku? Neki od nas su uložili velike sume novca u te brodove. Ne možemo sebi priuštiti da ih izgubimo.

Niko ne treba da mi drži predavanje o tome koliko su koštali brodovi, don Kastiljo. I ja sam uložio sav svoj imetak u ovu ekspediciju. Guverner se obazreo oko sebe, podstičući prisutne oficire da i sami uzmu učešća u njegovom čuđenju. Senjori, moj plan je jednostavan. Odmarširaćemo do kraljevine Apalača, dok nas brodovi budu čekali na sigurnom, u obezbeđenoj luci, gde posada može nabaviti sve što im je potrebno. Istu strategiju sam koristio u pohodu na Kubu, pre petnaest godina. Guverner se nostalgично nasmešio na tu uspomenu o slavi iz prošlosti, a onda, obraćajući se samo senjor Kastilju, dodao je: Vi ste tad verovatno bili još beba.

Senjor Kastiljo je seo, crven u licu kao cvekla.

Guvernerov plan je možda delovao smelo mladim kapetanima, ali ja sam znao da je isproban. Pre no što je odmarširao u Tenočtitlan da proglasi svojim Montezumina bogatstva, Ernan Kortes je brzo otpremio svoje brodove u luku Verakruz. A sedam vekova pre toga, Tarik ibn Zijad je spalio svoje brodove kod obala Španije. Štaviše, plan senjor Narvaeza bio je prilično oprezan, jer je nameravao samo da pošalje brodove da nas čekaju u najbližoj luci, gde mogu da obnove zalihe. Stoga se nisam plašio kao senjor Kastiljo, i pomalo sam ga čak i prezirao zbog želje da odloži putovanje u kraljevstvo zlata, pa samim tim i da odgodi moje snove o slobodi.

Ali senjor Kastiljo se obratio senjor Kabezi de Vaki, koji je sedeo naspram njega. Zar se ne slažete sa mnom da se izlažemo nepotrebnom riziku?, upitao je.

Senjor Kabeza de Vaka bio je rizničar ekspedicije, zadužen za prikupljanje kraljevog dela od svega vrednog do čega dođu u La Floridi. Kolale su glasine da je blizak s guvernerom, pa su ga se mnogi plašili, iako su mu iza leđa zbijali šale s neobičnim imenom nazivajući ga Kabeza de Mono, zbog njegovih ušiju, klempavih kao u majmuna. Senjor Kabeza de Vaka je spojio šake i isprepleo prste, bele i glatke, čistih noktiju. Imao je ruke plemića.

Zaista postoji izvestan rizik, rekao je. Uvek postoji rizik. Ali Indijanci na ovoj teritoriji sad znaju za naše prisustvo. Moramo odmah krenuti u marš, pre nego što kralj Apalača podigne veliku vojsku protiv nas ili stupi u savez sa susedima. Ne smemo protraćiti šansu da zauzmemo Apalače za njegovo veličanstvo. Senjor Kabeza de Vaka je govorio s bezazlenošću čoveka sklonog uzvišenim idejama, idejama koje ne treba prljati banalnim brigama za brodove. Neki kapetani su klimali glavama u znak da se slažu, jer je rizničar bio promišljen i iskusan čovek koji je imao velik uticaj na njih.

Sveće su dogorele do kraja fitilja i na poslednjim treptajima svetlosti biskupov predstavnik je spustio pojas od konopa ispod svog velikog stomaka i progovorio. Od samog početka, rekao je, ovo putovanje je iskušenje. Trebalo nam je skoro godinu dana da doputujemo iz Kastilje, da regrutujemo pilote koji poznaju zapadna mora i obezbedimo dovoljno oružja i konja. Ekspedicija je već izgubila mnogo učesnika zbog dezerterstva ili bolesti i bilo bi naročito grešno da sad kad smo stigli u La Floridu, i nadalje odlazemo volju Gospoda. Što pre nađemo Apalače i osnujemo tamo hrišćansko naselje, tim bolje.

Ostali u veću sad su ćutali. Senjor Narvaez se nakašljao. Treba mi neko da bude nadležan za brodove dok mi marširamo na Apalače. Pa ako Kastiljo radije ne bi da ide u unutrašnjost kopna...

Uvreda u toj guvernerovoj ponudi bila je jedva skrivena.

Don Panfilo, rekao je senjor Kastiljo, sad potpuno drugačije. Ustao je, spreman da brani svoju čast. Ne, rekao je.

Ići će, dodao je senjor Dorantes, s rukom na prijateljevom laktu, da ga spreči da kaže još nešto što bi naškodilo njegovom ugledu.

I tako je guverner poslao brodove u luku Panuko, a on je poveo oficire i vojnike, fratre i doseljenike, nosače i sluge, duboko u divljinu La Floride, u dugoj koloni od tri stotine duša u potrazi za kraljevinom zlata. Svuda oko nas kopno je bilo ravno i gusto pošumljeno. Tamo gde se sunčeva svetlost mestimično probijala kroz svod od krošanja, bilo je bledozeleno ili pokatkad nezdravo žuto. Zvuk konjskih kopita bio je prigušen zbog mekog tla, ali vojnička pesma, promukla i glasna, škripanje oficirskih oklopa, zveckanje alatki u vrećama doseljenika – sve to je objavljivalo prolazak naše družine kroz bujno zelenilo. Iza drveća je često vrebala tiha močvara,

okružena ogoljenim korenjem i natkriljena ljigavim granjem što visi. Nakon svakog prelaska izlazio sam prekriven sivim blatom, koje bi mi se skorelo na nogama i između nožnih prstiju, što me je dovodilo do ludila zbog želje da se češem.

Jednom kad smo prelazili veliku močvaru, rob po imenu Agostinjo – čovek poput mene, kog su pohlepa i sticaj okolnosti doveli iz Ifrikije u La Floridu – pozvao je u pomoć s teškom vrećom od jute, koju je nosio na glavi. Prišao sam mu, pored busena belih cvetova koji su opojno mirisali. Močvara se penila oko nas, kao da duboko i spokojno diše. Samo što nisam uhvatio vreću rukama kad je iz vode iskočilo zeleno čudovište i zarilo zube u Agostinja. Jasno se začulo pucanje kostiju, šiknula je krv po vodi i Agostinjo je uz preneražen uzdah nestao ispod površine. Istrčao sam iz močvare brzo koliko su me noge nosile, sa istim onakvim bezgraničnim užasom u srcu kakav sam osetio kao dečak kad mi je majka pričala jezovite priče koje je čuvala za zimske večeri, bajke u kojima, bez izuzetka, decu koja se usude da odu u šumu po jednu čudna stvorenja. Domogao sam se suvog tla i srušio se, na vreme da vidim kako zver nestaje praćakajući repom po blatnjavoj vodi.

U jeziku Kastiljanaca, kao i u mom, nije bilo reči za tu životinju, nije bilo drugog načina da se o njoj govori osim kao o „vodenoj životinji s kožom od krljušti“, što je nezgrapno i ne može dugo da služi sad pošto su Španci objavili da vladaju La Floridom, kao da su Sveznajući Bog u Rajskom vrtu. Guverner se vratio do ivice močvare i upitao šta je bilo u onoj vreći od jute. Neko mu je rekao: postradali rob pripadao je jednom doseljeniku, a vreća je bila puna lonaca, posuđa i pribora za kuvanje. U redu, kazao je guverner, s tragom razdraženosti u glasu. Ta životinja, objavio je, zvaće se